

Ενημερωτικό άρθρο

Εισαγωγή στα περιβαλλοντικά δικαιώματα

22 ΦΕΒΡΟΥΑΡΙΟΥ 2022

ΔΙΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΟ ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ
ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΙΚΩΝ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΕΡΕΥΝΩΝ

1

Δικαιώματα του ανθρώπου και περιβάλλον στην ΕΕ. Προς έναν περιεκτικό διάλογο.

Εισαγωγή στα Περιβαλλοντικά Δικαιώματα. Το θεμελιώδες δικαίωμα στο περιβάλλον και η Ε.Ε. – Ενημερωτικό άρθρο 1

Το πρώτο σεμινάριο επικεντρώθηκε στην εισαγωγή της έννοιας των περιβαλλοντικών δικαιωμάτων. Τα ανθρώπινα δικαιώματα και η περιβαλλοντική αειφορία είναι άρρηκτα συνδεδεμένα. Ένα υγιές, ασφαλές και παραγωγικό περιβάλλον είναι απαραίτητη προϋπόθεση για την απόλαυση των περισσότερων ανθρωπίνων δικαιωμάτων, και ταυτόχρονα, τα ανθρώπινα δικαιώματα μπορούν να αποτελέσουν σύμμαχο στην πορεία προς την επίτευξη περιβαλλοντικής βιωσιμότητας.

Εικόνα 1. Η αφίσα του σεμιναρίου

Το πρώτο μέρος της εκδήλωσης παρουσίασε τον δυναμικό χαρακτήρα των ανθρωπίνων δικαιωμάτων μέσω της εξέλιξης και ανάπτυξής τους, που οδήγησε πρόσφατα στην ενσωμάτωση των περιβαλλοντικών δικαιωμάτων. Το δεύτερο μέρος εμβάθυνε στα περιβαλλοντικά δικαιώματα, εισάγοντας το τρέχον νομικό και πολιτικό πλαίσιο, συμπεριλαμβανομένων των διεθνών, περιφερειακών και εγχώριων εξελίξεων.

Ο Αστέριος Τσιουμάνης (Διεπιστημονικό Ινστιτούτο Περιβαλλοντικών και Κοινωνικών Ερευνών, TIESS), αναφέρθηκε στην ιστορική εξέλιξη του πλαισίου για τα ανθρώπινα δικαιώματα, επισημαίνοντας ότι η αυξημένη σημασία του στις διεθνείς υποθέσεις ήταν μια μάλλον πρόσφατη εξέλιξη. Το πλαίσιο για τα ανθρώπινα δικαιώματα βρίσκεται στην πρώτη γραμμή της διεθνούς χάραξης πολιτικής για λίγο

Το Ενημερωτικό Άρθρο έγραψε ο Αστέριος Τσιουμάνης (Ph.D.), ο οποίος είναι και ο υπεύθυνος της έκδοσης. Σχεδίαση, διορθώσεις έκανε ο Βαγγέλης Περράκης (MPhil). Το Ενημερωτικό Άρθρο δημοσιεύεται από το Διεπιστημονικό Ινστιτούτο Περιβαλλοντικών και Κοινωνικών Μελετών (TIESS), στα πλαίσια του προγράμματος «Ανθρώπινα δικαιώματα και περιβάλλον στην ΕΕ. Προς έναν περιεκτικό διάλογο» το οποίο χρηματοδοτείται από το Jean Monnet, Erasmus+. Το περιεχόμενο του ενημερωτικού άρθρου είναι αποκλειστική ευθύνη του συγγραφέα. Αποσπάσματα από το Ενημερωτικό Άρθρο μπορούν να χρησιμοποιηθούν σε μη εμπορικές δημοσιεύσεις με κατάλληλη ακαδημαϊκή αναφορά. Για πληροφορίες σχετικά με το Ενημερωτικό Άρθρο, συμπεριλαμβανομένων αιτημάτων παροχής υπηρεσιών καταγραφής και παρουσίασης δημόσιων εκδηλώσεων, επικοινωνήστε με το TIESS: <info@dirpke.org>. Η φωτογραφία στο εξώφυλλο είναι από τον πίνακα του Vincent Van Gogh, Ο κόκκινος αμπελώνας, 1888.

περισσότερα από 70 χρόνια, χρησιμοποιώντας ως σημείο αναφοράς την υπογραφή της Οικουμενικής Διακήρυξης των Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων μετά τον Δεύτερο Παγκόσμιο Πόλεμο. Η έννοια των δικαιωμάτων που ανήκουν εγγενώς στους ανθρώπους και τα δομικά στοιχεία μιας τέτοιας θεωρίας σαφώς προϋπήρχαν, ακόμα και χιλιετίες πριν. Το πρώτο μέρος της εκδήλωσης επικεντρώθηκε σε αυτά τα δομικά στοιχεία.

Ο Τσιουμάνης εστίασε στον δυναμικό χαρακτήρα των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, παρουσιάζοντας την ιστορική τους εξέλιξη. Ξεκινώντας από αρχαίες πηγές και αρχαία φιλοσοφία, συζήτησε την εισαγωγή της έννοιας του στωικού κοσμοπολιτισμού και την ανάπτυξη ιδεών σχετικά με την ανθρώπινη αξιοπρέπεια, την ηθική ισότητα, την ελευθερία και τη δικαιοσύνη.

Παρουσίασε την κωδικοποίηση δικαιωμάτων και ελευθεριών στον Μεσαίωνα και συζήτησε τη μετάβαση από ένα παλαιότερο δόγμα του φυσικού δικαίου που επέβαλε υποχρεώσεις σε μια σύγχρονη έννοια των δικαιωμάτων που επικεντρωνόταν στην

Figure 1. Ο Αστέριος Τσιουμάνης κατά τη διάρκεια της ομιλίας του στην αίθουσα του Ινστιτούτου (Θεσσαλονίκη)

αυτοεπιβεβαίωση του ατόμου. Ανέλυσε τις πρώιμες κλασικές θεωρίες για τα φυσικά δικαιώματα κατά τη διάρκεια του Διαφωτισμού και παρουσίασε την εξέλιξη των ιδεών με την πάροδο του χρόνου, η οποία οδήγησε στην ανάπτυξη μιας γλώσσας περί δικαιωμάτων κατά την Αμερικανική και τη Γαλλική Επανάσταση. Συζήτησε την Αμερικανική Διακήρυξη της Ανεξαρτησίας, τη Διακήρυξη των Δικαιωμάτων και τη Γαλλική Διακήρυξη των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου και του Πολίτη. Τόνισε τους κοινωνικούς αγώνες που ακολούθησαν για φυλετική και έμφυλη ισότητα και καθολική εφαρμογή του πλαισίου των ανθρωπίνων δικαιωμάτων.

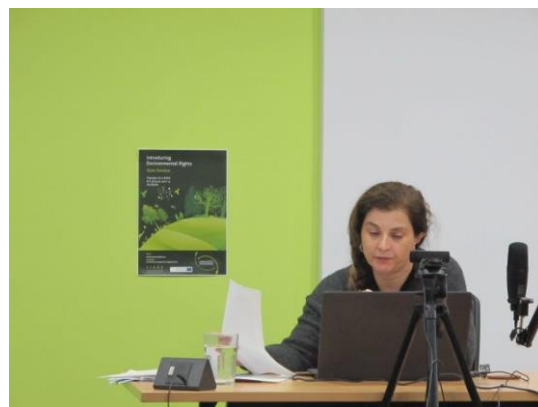
Ολοκλήρωσε την εισήγησή του με τις εξελίξεις κατά τον 20ό αιώνα. Συζήτησε τις ανεπιτυχείς προσπάθειες για ειρηνική διευθέτηση διεθνών διαφορών μεταξύ των δύο παγκοσμίων πολέμων με τη δημιουργία της Κοινωνίας των Εθνών και εστίασε στις συνέπειες του Β' Παγκοσμίου Πολέμου, που οδήγησαν στην ίδρυση των Ηνωμένων Εθνών. Μίλησε για τον Χάρτη των Ηνωμένων Εθνών και τη δημιουργία της Επιτροπής των Ηνωμένων Εθνών για τα Ανθρώπινα Δικαιώματα και εστίασε στις προσπάθειες για τη συγγραφή της Οικουμενικής Διακήρυξης των Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων. Εντρυφήσε στην πνευματική ιστορία, παρέχοντας λεπτομέρειες για τα πρόσωπα που συμμετείχαν στη συγγραφή και την επιτυχή υιοθέτηση της Οικουμενικής Διακήρυξης.

Ο Τσιουμάνης συζήτησε το περιεχόμενο της Οικουμενικής Διακήρυξης, παρέχοντας λεπτομέρειες για την εξέλιξη των άρθρων και τις δυσκολίες πριν την ψηφοφορία. Κατέληξε σημειώνοντας ότι αυτή η αφήγηση παρουσίασε το πρώτο μέρος μιας ερευνητικής προσπάθειας με τίτλο «Μια εισαγωγή στην εξέλιξη των ανθρωπίνων δικαιωμάτων – Γιορτάζοντας τη συμπερίληψη των περιβαλλοντικών δικαιωμάτων», η οποία θα ολοκληρωθεί με το δεύτερο μέρος στο τέλος του ερευνητικού έργου.

Η Έλσα Τσιουμάνη (Πανεπιστήμιο του Τρέντο, Ιταλία) επικεντρώθηκε στο παγκόσμιο δίκαιο και την πολιτική σχετικά με τα περιβαλλοντικά δικαιώματα, εξετάζοντας όλα τα πιθανά επίπεδα δράσης (εθνικό, περιφερειακό και διεθνές), καθώς και πιθανές αλληλεπιδράσεις. Τόνισε τις διατάξεις για τα περιβαλλοντικά δικαιώματα σε εθνικά συντάγματα ή άλλες εγχώριες νομοθεσίες, τις διατάξεις σε κείμενα για τα ανθρώπινα δικαιώματα σε περιφερειακό και διεθνές επίπεδο και τη νομολογία των δικαστικών οργάνων.

Ταξινόμησε τα περιβαλλοντικά δικαιώματα σε:

- Διαδικαστικά δικαιώματα που περιλαμβάνουν πρόσβαση στην πληροφορία, συμμετοχή στη λήψη αποφάσεων και πρόσβαση στη δικαιοσύνη, και
- Ουσιαστικά δικαιώματα που αφορούν την κατάσταση του περιβάλλοντος και των φυσικών πόρων, με την έννοια ότι η περιβαλλοντική υποβάθμιση συνεπάγεται παραβίαση ορισμένων «παραδοσιακών» ανθρωπίνων δικαιωμάτων, όπως τα δικαιώματα στη ζωή και την υγεία, τόσο για τις σημερινές, όσο και για τις μελλοντικές γενιές. Τα ουσιαστικά περιβαλλοντικά δικαιώματα μπορεί να περιλαμβάνουν συλλογικά δικαιώματα συγκεκριμένων ομάδων και πληθυσμών που απολαμβάνουν ειδική σχέση με τη γη και τους φυσικούς πόρους, συμπεριλαμβανομένων εδαφικών δικαιωμάτων των αυτόχθονων πληθυσμών και δικαιωμάτων σε γη και σπόρους, αγροτών και μικροϊδιοκτητών.

Εικόνα 2. Η Έλσα Τσιουμάνη κατά τη διάρκεια της ομιλίας της στην αίθουσα του Ινστιτούτου (Θεσσαλονίκη).

Τόνισε το δικαίωμα στην ελεύθερη, εκ των προτέρων και ενημερωμένη συναίνεση ως ένα συγκεκριμένο δικαίωμα που συνδέει διαδικαστικά και ουσιαστικά δικαιώματα. Υπογράμμισε την ανάπτυξη μιας νέας γενιάς περιβαλλοντικών νόμων που προχωρά πέρα από την παραχώρηση δικαιωμάτων στον άνθρωπο και παραχωρεί νόμιμα δικαιώματα στην ίδια τη φύση μαζί με δικαιώματα επιβολής στις πληγείσες κοινότητες

με την περιβαλλοντική νομοθεσία και πολιτική να κινούνται προς μια πιο οικοκεντρική προσέγγιση.

Η Τσιουμάνη παρουσίασε την ανάπτυξη του διεθνούς πλαισίου γύρω από τα περιβαλλοντικά δικαιώματα από τη Διάσκεψη των Ηνωμένων Εθνών για το Ανθρώπινο Περιβάλλον που πραγματοποιήθηκε το 1972 και την πρώτη Αρχή της Διακήρυξης της Στοκχόλμης, η οποία αναγνώριζε τη σύνδεση μεταξύ των θεμελιωδών ανθρωπίνων δικαιωμάτων και της προστασίας του περιβάλλοντος. Σημείωσε ότι, 20 χρόνια αργότερα, η Διακήρυξη του Ρίο του 1992 περιείχε την πρώτη ρητή αναγνώριση των διαδικαστικών περιβαλλοντικών δικαιωμάτων, η οποία και επηρέασε ορισμένες διατάξεις σε πολυμερείς περιβαλλοντικές συμφωνίες, όπως η Σύμβαση για τη Βιολογική Ποικιλότητα και το Πρωτόκολλο Βιοασφάλειας της Καρθαγένης και η Σύμβαση της Οικονομικής Επιτροπής των Ηνωμένων Εθνών για την Ευρώπη (UNECE) για την πρόσβαση στις πληροφορίες, τη συμμετοχή του κοινού στη λήψη αποφάσεων και την πρόσβαση στη δικαιοσύνη για περιβαλλοντικά θέματα (Σύμβαση του Aarhus).

Ανέλυσε τους πυλώνες της Σύμβασης του Aarhus και της Περιφερειακής Συμφωνίας για την Πρόσβαση στην Πληροφορία, τη Συμμετοχή του Δημοσίου και τη Δικαιοσύνη σε Περιβαλλοντικά Θέματα στη Λατινική Αμερική και την Καραϊβική (Συμφωνία Escazú) και τη σημασία τους για την ανάπτυξη του πλαισίου περιβαλλοντικών δικαιωμάτων. Τόνισε την Ευρωπαϊκή Σύμβαση για τα Ανθρώπινα Δικαιώματα και τις εξελίξεις που συνδέουν τα ανθρώπινα δικαιώματα με τα περιβαλλοντικά δικαιώματα μέσω υποθέσεων του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου, καθώς και την πρόταση της Κοινοβουλευτικής Συνέλευσης του Συμβουλίου της Ευρώπης τον Σεπτέμβριο του 2021 για ένα πρόσθετο πρωτόκολλο στην Ευρωπαϊκή Σύμβαση για τα Ανθρώπινα Δικαιώματα για το δικαίωμα στο περιβάλλον. Υπογράμμισε το πλαίσιο γύρω από τα συλλογικά δικαιώματα των αυτόχθονων πληθυσμών καθώς και τα δικαιώματα των αγροτών και άλλων αγροτικών πληθυσμών.

Κλείνοντας, η Τσιουμάνη αναφέρθηκε στο ψήφισμα του Συμβουλίου Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων του ΟΗΕ του 2021 για το ανθρώπινο δικαίωμα σε ένα καθαρό, υγιές και βιώσιμο περιβάλλον, το οποίο παρέχει ένα πρόσθετο εργαλείο για την αναγκαία δράση για την αντιμετώπιση της τριπλής πλανητικής κρίσης της κλιματικής αλλαγής, της απώλειας βιοποικιλότητας και της ρύπανσης. Σε ό,τι αφορά γενικές μελλοντικές τάσεις, τόνισε την αυξημένη ευαισθητοποίηση της κοινωνίας για τον περιβαλλοντικό κίνδυνο, η οποία εκφράζεται μέσω της αυξημένης συμμετοχής και εν μέρει αντικατοπτρίζεται στο περιβαλλοντικό δίκαιο και τη χάραξη πολιτικής.

With the support of the
Erasmus+ Programme
of the European Union

